

Pěkně vypravený sborníček hledí, podle poznámky vydavatelů, osvětlit osobnost a působení Fr. Modráčka v těch směrech, ve kterých se trvale zapsal do dějin socialismu a sociálního hnutí v našem národě a chce přispět k tomu, aby u nás vyrostl činný zájem o tu metodu sociální reformy, která sice není snadná, ale je na trvalo nejbezpečnější, t. j. o metodu dobrovolné spolupráce ve slušné soutěži a v atmosféře uvědomělosti a solidarity pracujícího lidu. Není pochyby o tom, že první úkol splnili přátelé Modráčkovi dobře svými příspěvky snažíce se vyzdvihnouti, co je opravdu na jubilatovi charakteristické a co zasluhuje bedlivé pozornosti i širší veřejnosti; pokud jde o druhý úkol, doufejme, že aspoň mladší generace pokroková a socialistická si uvědomí, že může mítí právě v Modráčkovi dobrého učitele a vůdce.

Zesnulý G. Habrman charakterizuje Modráčka ve svém příspěvku »k Modráčkově šedesátce« jako radikála plného vznětu a myšlenek, nadšení, starostlivosti o dělnické hnutí, svobodu, pokrok a socialism, jehož radikalism se projevoval v horlivosti pro věc práce a socialismu a hlavně ve snaze proniknouti všecy otázky politiky dne a socialismu věcně co nejpronikavěji a z poznanych výsledků odvoditi pravdu a skutečnost pro hnutí a politický postup strany. Práví-li: »Je to náš jediný, pravím jediný, teoretický pracovník a myslitel naší strany,« má stejně pravdu jako Lev Winter, dochází-li ve stati »Počátky Modráčkovy práce ve straně« k závěru, že »František Modráček patří mezi osoby, jimž možno přičítati za zásluhu, že tato generace byla s to, aby splnila úkol, jež dějiny na ni vložily,« nebo Antonín Pik, uzavírá-li své »Vzpomínky« větou: »Jsem přesvědčen, že kniha o životě a práci Modráčkově by byla nejlepší výchovnou knihou pro mladého dělníka,« nebo konečně Evžen Štern, končí-li své »Modráčkovství« výstižně: »Modráčkovu družstevnictví chce více, chce zrovnoprávnění nejen formální a pouze hospodářské, ale i morální a sociální.« Pěkné jsou studie Jaroslava Vozky »Modráček sociolog« a »Modráčkovu období revisionistické,« příspěvky Jana Koudelky »František Modráček a socialistická politika zemědělská« a Jaroslava Koudelky »Modráčkova historická intuice,« dokumentární stať Jana Havránka »Průkopník dělnického hnutí družstevního,« která je velmi poučnou ilustrací k neustále zdůrazňované otázce družstevní neutrality u nás, atd. Nejvýstižněji charakterisují však Modráčka příspěvky Josefa Macka »Cesta světem a životem« a »Modráčkův socialism,« z nichž poslední končí tímto závěrem: »Modráčkův socialismus není ovšem pouze kritický, je také, a to především, tvořivý. Ukazují to nejen knihy, které Modráčkovu jménu zabezpečují místo v dějinách socialismu, ale také úspěchy v družstevní praksi. Modráček je v našem národě prvním samostatným myslitelem, který socialistické plány reformní staví na poznatcích věd sociálních. Směr Modráčkův je první československou školou socialistickou« (str. 128). Bibliografie prací Fr. Modráčka (str. 129—142) jest pečlivě a svědomitě sestavena Jaroslavem Vozkou. *A. Klímt.*

CHARLES GIDE: DRUŽSTEVNICTVÍ. (Kooferatism.) Propagační přednášky. Nákladem ústředního svazu československých družstev v Praze. V Praze 1931. Stran 237, cena?

Gideovo »Družstevnictví«, soubor propagačních přednášek z období 1886 až 1927, nesoucí v pátém vydání název »Kooferatism«, který, jak vysvětluje autor v předmluvě, vyjadřuje lépe hlavní myšlenku, jež pojí všechny tyto přednášky, totiž vyložiti význačné znaky společenské soustavy, která se odlišuje od individualismu jakož i od kolektivismu, jest knihou klasickou. Vynikající, nedávno zesnulý francouzský národohospodář podal v ní nejen podrobně propracovanou a všestranně zdůvodněnou ideologii družstevního hnutí, hlavně spotřebitelského, ale i stručnou jeho historii, a to formou neobyčejně poutavou, takže právem mohl nazvati své přednášky »světskými kázáními, jež měla za účel obrátiti k družstevnictví ty, kteří ho neznali« (str. 8). Bylo by si přáti, aby český překlad přispěl mimo to i k tomu, aby se v družstevním sdružování spatřoval nejen nový způsob obchodního podnikání, ale i nový činitel sociální přeměny; neboť »družstva jsou již budoucností a předobrazem sociálního míru« (str. 30) a »země, která bude první schopna rozřešiti sociální otázku, bude ta, která dosáhne nejvyššího stupně na dráze družstevnictví« (str. 31).

Podle Gidea má se družstevnictví považovati za vyšší způsob průmyslové organizace než dosavadní zřízení národohospodářské, za formu určenou, aby nahradila dosavadní zřízení v budoucnosti více méně vzdálené, jejíž přiblížení pak záleží na nás. Opravdové sdružení, jaké jedině zasluhuje tohoto jména, předpokládá totožnost zájmů, vzájemnost prokázaných služeb, pohotové a radostné přispění ochotné vůle, cit spolupráce na společném díle, jež jest zároveň dílem všech a každého jednotlivce. Družstevníci nejsou však nevědomými kolektivisty. »Nepracujeme ke zničení osobního vlastnictví a nevidíme nezbytnost jeho zrušení ani pro věci spotřeby ani ne pro výrobní nástroje, zvláště bych toto zdůraznil. Naopak chtěli bychom dosáhnouti toho, aby se dělník stal majitelem svých výrobních prostředků — spolujednatel svých výrobních prostředků prostřednictvím sdružení« (str. 44). Po těchto výhradách souhlasí Gide v podstatných věcech se školou socialistickou, zejména s vyloukou každého cizopasného prostředníka, s nutností přisouditi přebytek jediné tomu, jemuž tento přebytek skutečně náleží, s nahrazením námezdné práce prací družstevní. Socialismus a kooperatismus jsou podle něho ostatně původem bratří v tom smyslu, že měly oba směry tytéž otce, totiž Roberta Owena v Anglii, Charlesa Fouriera ve Francii; rostly společně a dokonce dlouho je lidé nerozlišovali, takže totéž jméno sloužilo k označení obou. Dotýká se otázky sociální revoluce dokazuje Gide, že i v případě její nutnosti jest družstevnictví jediným předběžným prostředkem, který by mohl dělnické třídy umožniti, aby sklídila ovoce, jež očekává. »Pamatujte si, že ať kterákoli politická strana dosáhne moci, není-li při tom schopna zajistiti nepřetržitý běh hospodářského života, jest odsouzena k zániku! Revoluční socialisté budou moci zvítěziti ve sto bojích, dělnické zástupy budou moci nositi rudý vítězný prapor z jednoho hlavního města do druhého, nebudou-li však schopni nahraditi okamžitě majitele, kapitalisty, podnikatele, obchodníky lidmi ze svých řad, vše se mine účelem a vše bude musit začít znovu!« (Str. 46). Stránka obchodní jest nejdůležitější a jedině rozhoduje o úspěchu nebo zkáze. Podle Gidea jest pouze jediný způsob pro dělnickou třídu, aby se naučila, jak zacházeti s kapitálem, aby se vycvičila v obchodní praxi, v mechanismu hromadných podniků, to jest, naučí-li se hospodařiti na svůj vlastní účet, což znamená, zorganizuje-li se v družstevních spolcích. Družstva spotřební, úvěrní nebo výrobní poskytnou dělnické třídě v žádoucí den vědomostí, jichž bude potřebovati.

Gide jako národohospodář zdůrazňuje, že spotřeba je cílem, výsledkem všeho hospodářského mechanismu, kdežto výroba je pouhým prostředkem. Dosavadní společenský řád jest uspořádán s hlediska výroby a nikterak s hlediska spotřeby, nebo jinými slovy, s hlediska osobního zisku a nikterak s hlediska sociálních potřeb. Družstevními výsledky bude uspořádáno především nynější národohospodářské zřízení v zájmu spotřebitele a sociálních potřeb, místo jak jest tomu dosud, totiž v zájmu výrobce a osobního prospěchu. Výroba stane se opět tím, čím nikdy neměla přestati býti, totiž služebnicí, učelivě poslušnou rozkazu spotřeby, t. j. výkonem, majícím svou podstatu a svůj cíl v potřebách, jež má ukojiti. Tím se zmenší na příště nesčetný počet prostředníků, malých a velkých dodavatelů, legie příživníků a celé ústrojí bude ztenčeno na minimum a užitek zvýšen na míru největší. Tím bude také rozluštěna hrozivá otázka mezinárodní soutěže, jež rozdmychuje zášť mezi národy, a to způsobem nejjednodušším: vzájemnou dohodou mezi spotřebními družstvy rozličných zemí, která navází přímé obchodní spojení pro všechny výrobky, jichž potřebují a o nichž se domnívají, že jest výhodnější opatřiti si je v cizině než vyráběti je doma. Tím konečně, a to jest hlavní, skutečně se velký pokrok mravní. Odstraněním rozporu mezi výrobcem a spotřebitelem a zároveň potlačěním soutěže mezi výrobci zmizí současně veškeré důsledky tohoto rozporu, jako falšování zboží atd. Kapitálu bude vyměřena v družstevním zřízení úloha pouhého námezdníka. Opravdovým cílem družstevnictví jest krátce: klidná, avšak základní přeměna dosavadního hospodářského řádu, jež způsobí, že vlastnictví výrobních prostředků a tím i hospodářská nadvláda přejdou z rukou výrobců, kteří je dosud pevně drží, do rukou spotřebitelů. V družstevnictví budeme hledati podle Gidea nový způsob společenského zřízení, který bude obsahovati všechny zjevy hospodářského života a který nám zároveň poskytne možnost využívat lépe produktivních sil, jež máme v moci, a který umožní většímu

množství lidí účastní se hmotných i mravních dobrodiní dosavadní vzdělanosti. »Revoluce uskutečnila lidovládu ve zřízení politickém. Družstevnictví znamená lidovládu ve zřízení národohospodářském, ježto se zmocňuje průmyslu vrstvami lidovými« (str. 67).

Má-li se však družstevnictví státí mocným prostředkem sociální přeměny — má-li kdy dosáhnouti uskutečnění sociálního zřízení, založeného na sdružení dobré vůle, stane se tak jen tehdy, podaří-li se mu vzbuditi u svých členů ducha solidaristického; neboť solidarismus a kooperatismus, toť jedno podle Gidea. Družstevnictví znamená pomáhat druhým, při čemž každý pomáhá sám sobě. »Ano, máme také své vyvolené! — s tím jenom rozdílem, že vybraní družstvem jsou lidé nejschopnější, aby sloužili druhým, kdežto vybraní konkurencí jsou lidé nejschopnější, aby si dali sloužiti druhými. V tom je rozdíl!« (str. 156).

Podali jsme několik myšlenek velikého apoštola družstevnictví. Kdo chce poznati podrobně jeho názory, sáhne po přítomné knize, v níž jsou shrnuty tyto přednášky: družstevnictví a dělnická strana ve Francii; budoucnost družstevnictví; přeměny, které hodlá družstevnictví uskutečniti v hospodářském řádu; myšlenka solidarity jako program národohospodářský; uskutečnění solidarity v družstevnictví; nepřátelé družstevnictví; dvanáct družstevních ctností; vláda spotřebitelova; soutěž nebo spolupráce; odstranění zisku; sociální příživnictví, družstevní mezinárodní svaz; rochdalským průkopníkům; místo, jež patří družstevnictví ve vyučování národohospodářském; důležitá data z dějin družstevnictví.

A. Klimt.

ERNEST POISSON: DÉMOCRATIE ET COOPÉRATION.* Presses universitaires de France. Paris 1932. Stran 180 za Kč 20.—.

Ve druhé polovici století minulého a na počátku tohoto století vystupují souběžně dvě veliká hnutí sociologická, hnutí demokratické na poli politickém a hnutí družstevní na poli hospodářském. Obě tato hnutí mají mnoho společného; obě se šíří ve všech zemích přizpůsobující se podmínkám místním. V této knize probírá Ernest Poisson společné i odlišné rysy obou těchto hnutí, jich zásad i vztahů. Kniha má pět částí. V první části probírají se zásady demokracie (suverenita lidových vrstev a rovnost lidí) a zásady družstevnictví (rozdělení přebytků v družstvech spotřebních, rovnost členů ve výkonu práva na vedení družstev, prodej či koupě za kupní cenu, rezervy družstev, jež členstvu nepatří — to jsou zásady vnitřní organizace, které určují pravidla vývoje družstevního hnutí; pravidla tato jsou: neomezená roztaživost, jak co do počtu osob, které tvoří družstvo, tak i družstevního podnikání, schopnost družstva přizpůsobiti se každému prostředí a každé době, a pokrok družstevnictví ve shodě s pokrokem hospodářským). Demokratický řád přijaly všechny útvary družstevní; kde řád tento byl opuštěn, není družstva.

Ve druhé části knihy pojednává se o výkonu suverenity demokratické a jeho třech základních prvcích, totiž všeobecném hlasovacím právu, parlamentu a odpovědné vládě, a dále o výkonu družstevní suverenity a jeho čtyřech základních prvcích, totiž členství družstevním, valné hromadě družstevní, správní radě a funkcionářích družstevních, jejich právech, úkolech, vzájemných vztazích a odpovědnosti.

Třetí část knihy vypočítává zásady a myšlenky obou uvedených hnutí, a body, ve kterých se sblíží, po případě podstatně se rozcházejí. Družstevnictví i demokracii jsou společny dvě myšlenky: suverenita lidových vrstev a rovnost všech lidí; obě hnutí jsou útvary kolektivního života, jejichž pole působnosti jest ovšem odlišné: první působí v oboru hospodářském, druhé v oboru politickém, a to má své důsledky. Jedno slouží potřebám materiálním (stará se o potravu, byt atd.), druhé potřebám nehmotným (národní neodvislost, vnitřní bezpečnost, výchova, zdraví). Tento rozdíl však není podstatný, ježto moderní stát stará se stále více o hmotné potřeby a na druhé straně družstevnictví řeší

* Český překlad Věry Klimtové vyjde v knihovně Družstevního Rádce nákladem Unie československých družstev v Praze.